ATMOSFERA IFLOSLANISHINING GLOBAL IQLIM TIZIMIGA TA’SIRI VA UNING UZOQ MUDDATLI OQIBATLARI: FALSAFIY-ILMIY TAHLIL

Namangan davlat pedagogika instituti

O’zbek tili va adabiyoti yo’nalishi

1-bosqich talabasi:

Bannobova Gulsanam Iskandar qizi

Ilmiy rahbar:Axmadjanova Muazzam Islomjanovna

Namangan davlat pedagogika institute o‘qituvchisi

muazzamaxmadjanova70@gmail.com

+998508826575

Annotatsiya: Mazkur maqolada atmosfera ifloslanishining global iqlim tizimiga ta’siri kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida issiqxona gazlari konsentratsiyasining ortishi natijasida yuzaga keladigan iqlim o‘zgarishlari, ekologik muvozanatning buzilishi hamda ularning uzoq muddatli oqibatlari ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, mazkur muammo falsafiy nuqtai nazardan — inson va tabiat o‘rtasidagi munosabatlar, ekologik mas’uliyat va barqaror rivojlanish konsepsiyasi doirasida tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: atmosfera ifloslanishi, global isish, iqlim o‘zgarishi, ekologik muvozanat, issiqxona gazlari, falsafiy yondashuv, barqaror rivojlanish.

Atmosfera ifloslanishi zamonaviy davrning eng dolzarb global muammolaridan biri bo‘lib, u nafaqat ekologik tizimlarga, balki insoniyatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Xususan, global warming jarayoni inson faoliyati natijasida kuchayib, Yer iqlim tizimining barqarorligiga jiddiy xavf tug‘dirmoqda.

Falsafiy jihatdan qaralganda, bu muammo insonning tabiatga bo‘lgan utilitar (iste’molchilik) munosabatining natijasi sifatida namoyon bo‘ladi. Inson o‘zini tabiatdan ustun qo‘ygan sari ekologik muvozanat buzilib bormoqda.

Tadqiqot quyidagi metodlarga asoslanadi:

- tizimli va kompleks tahlil;
- tarixiy va mantiqiy yondashuv;
- falsafiy refleksiya;
- statistik ma’lumotlar asosida umumlashtirish.

Atmosfera ifloslanishi — havoning tabiiy tarkibiga zararli moddalarning qo‘shilishi natijasida uning sifat jihatidan yomonlashuvi jarayonidir [1]. Asosiy ifloslantiruvchi moddalar qatoriga karbonat angidrid (CO_2), metan (CH_4), azot oksidlari va aerozollar kiradi.

Ushbu moddalar issiqxona effektini kuchaytirib, global iqlim tizimida muvozanat buzilishiga olib keladi [2].

Atmosfera ifloslanishining global miqyosdagi asosiy oqibatlari quyidagilardan iborat:

- Yer yuzasi haroratining oshishi
- Muzliklarning erishi
- Dengiz sathining ko‘tarilishi
- Ekstremal ob-havo hodisalarining ko‘payishi
- Biologik xilma-xillikning kamayishi

Mazkur jarayonlar Intergovernmental Panel on Climate Change hisobotlarida ham keng yoritilgan bo‘lib, ularning global xavf darajasi yuqori ekanligi ta’kidlanadi [5].

Atmosfera ifloslanishining uzoq muddatli oqibatlari ko‘p qirrali bo‘lib, quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- inson salomatligining yomonlashuvi;
- oziq-ovqat xavfsizligining pasayishi;
- suv resurslarining kamayishi;
- iqlim migratsiyasi jarayonlarining kuchayishi;
- global iqtisodiy yo‘qotishlar.

Ma’lumotlarga ko‘ra, havoning ifloslanishi har yili millionlab insonlarning erta o‘limiga sabab bo‘lmoqda [4].

Ekologik muammolarni faqat ilmiy emas, balki falsafiy jihatdan ham tahlil qilish zarur. Bu borada insonning tabiatga munosabati quyidagi yondashuvlar orqali izohlanadi:

- **Antropotsentrizm** – inson manfaatlarini ustuvor qo‘yadi
- **Ekotsentrizm** – tabiatni yagona tizim sifatida ko‘radi

Zamonaviy ekologik falsafa insonning tabiat oldidagi mas’uliyatini kuchaytirish zarurligini ta’kidlaydi. Bu esa barqaror rivojlanish konsepsiyasi bilan uzviy bog‘liqdir.

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, atmosfera ifloslanishi global tizimli inqirozga sabab bo‘layotgan kompleks muammodir. Uni hal qilish uchun faqat texnologik yechimlar yetarli emas.

Quyidagi choralar muhim hisoblanadi:

- qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o‘tish;
- emissiyalarni kamaytirish;
- ekologik siyosatni kuchaytirish;
- jamiyatda ekologik ongni shakllantirish.

Bu borada xalqaro hamkorlik va global kelishuvlar muhim rol o‘ynaydi.

Xulosa qilib aytganda, atmosfera ifloslanishi global iqlim tizimining barqarorligiga jiddiy tahdid soluvchi omildir. Uning uzoq muddatli oqibatlari ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy sohalarda chuqur inqirozlarga olib kelishi mumkin.

Falsafiy nuqtai nazardan, ushbu muammo insonning tabiatga nisbatan mas’uliyatsiz munosabatining natijasidir. Shu sababli, ekologik muammolarni hal etish uchun insoniyat o‘z dunyoqarashini o‘zgartirib, tabiat bilan uyg‘un yashash tamoyiliga amal qilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Seinfeld J. H., Pandis S. N. *Atmospheric Chemistry and Physics*.
2. Fowler D. *Air Pollution: Measurement, Modelling and Mitigation*.
3. Vallero D. A. *Fundamentals of Air Pollution*.
4. World Health Organization — Global air pollution reports.
5. Intergovernmental Panel on Climate Change — Assessment Reports (AR6).
6. United States Environmental Protection Agency — Air Quality Standards.
7. European Environment Agency — Air quality in Europe reports.
8. Dockery D. W., Pope C. A. *Air Pollution and Health*.
9. Islomjanovna A. M. HOZIRGI DUNYODA GLOBALLASHUV ASPEKTLARI VA UNING O ‘ZBEKISTONGA TASIRI //Global Science Review. – 2025. – T. 7. – №. 1. – C. 67-74.

10. Ahmadjanova Muazzam Islamjanovna. (2025). Trends In The Development Of Critical Thinking in The World Education System: Modernization And Innovation. *International Journal of Pedagogics*, *5*(06), 94–97. https://doi.org/10.37547/ijp/Volume05Issue06-27